

Anna Nieszabitowska, Jerzy Reichan

NOWY SŁOWNIK GWAR POLSKICH A INNE POLSKIE SŁOWNIKI

Praca nad słownikiem i wiążące się z nią ciągle korzystanie z różnych leksykonów nasuwa rozmaite spostrzeżenia i refleksje natury teoretycznej i metodologicznej. Kilka spośród nich pragniemy tutaj zasygnalizować, zaznaczając jednak, że nie stanowią one całości ani nie wyczerpują sprawy do końca.

Słowniki języka polskiego można podzielić na trzy główne grupy: 1) słowniki polskiego języka literackiego; 2) słowniki historyczne polskiego języka literackiego; 3) słowniki współczesnych gwar polskich.

Do pierwszej grupy należy cała wielka seria leksykonów rozpoczynająca się - jeśli pominąć wcześniejsze mniejsze słowniki - od dzieła Jana Mączyńskiego¹, kończąca się trzyltomowym słownikiem pod redakcją Mieczysława Szymczaka².

Do drugiej grupy należą leksykony przedstawiające słownictwo w przeszłości. Wymienić tu należy *Słownik staropolski*³ i *Słownik polszczyzny XVI wieku*⁴. Trwają też prace przygotowawcze nad słownikiem polszczyzny XVII w.⁵ W pewnym zakresie należą tu również słownik Samuela B. Lindego⁶ i "Słownik warsza-

¹ J. Mączyński, *Lexicon latinopolicum ex optimis latinae linguae scriptoribus concinnatum*, Regiomonti Borussiae 1564.

² *Słownik języka polskiego*, red. M. Szymczak, t. 1-3, Warszawa 1978-1981.

³ *Słownik staropolski*, red. S. Urbańczyk, Wrocław 1953-.

⁴ *Słownik polszczyzny XVI wieku* wydawany przez Instytut Badań Literackich PAN, Wrocław 1966-.

⁵ Przygotowywany w Zakładzie Językoznawstwa Instytutu Języka Polskiego PAN w Warszawie.

⁶ M. S. B. L i n d e, *Słownik języka polskiego*, t. 1-6, Warszawa 1807-1814.

wski"⁷, które obok materiału współczesnego podają dane z epok minionych.

Do trzeciej grupy należą *Słownik gwar polskich* Jana Karłowicza⁸ i wydawany obecnie przez Instytut Języka Polskiego PAN *Słownik gwar polskich*⁹, który w dalszym ciągu - dla odróżnienia od Karłowiczowskiego - będziemy określali przymiotnikiem "nowy".

Wymieniliśmy tu, rzecz jasna, tylko słowniki ogólne.

Celem niniejszych rozważań nie jest jednakże omawianie różnego typu słowników i uwagi na temat ich użyteczności. Uczynił to już kilkanaście lat temu Stanisław Urbańczyk¹⁰.

W niniejszym artykule pragniemy omówić trzy problemy, jakie się nasuwają przy porównywaniu nowego *Słownika gwar polskich* z innymi słownikami języka polskiego. W skróceniu można by je ująć następująco:

1. Słownik ogólnogwarowy jest słownikiem przedstawiającym wielość systemów leksykalnych, podczas gdy słownik języka literackiego przedstawia w zasadzie tylko jeden system. Jeżeli zaś chodzi o słowniki historycznojęzykowe, to można przyjąć, że przedstawiają one jeden system w ciągu ewolucji.

W tym zatem punkcie przeciwstawiamy słownik ogólnogwarowy słownikom niegwarowym. Przeciwstawienie to ma charakter ogólny. Nie dotyczy wyłącznie słowników polskich.

2. Nowy *Słownik gwar polskich*, zrodzony z inicjatywy i głównych wytycznych Kazimierza Nitscha, a doprowadzony do obecnej postaci redakcyjnej i materiałowej przez krakowski zespół Zakładu Dialektologii Polskiej IJP PAN pod kierunkiem Mieczysława Karasia, jest dziełem bardzo odmiennym od dawnego *Słownika gwar polskich* Jana Karłowicza. Szczegółowe omówienie tych różnic wymagałoby osobnego studium. Tu pragniemy zwrócić uwagę tylko na kilka spraw, które wydają się szczególnie charakterystyczne. W tym punkcie przeciwstawiamy nowy słownik ogólnogwarowy starymu.

⁷ *Słownik języka polskiego*, red. J. Karłowicz, A. Kryński, W. Niedźwiedzki, t. 1-8, Warszawa 1900-1927.

⁸ J. K a r ł o w i c z, *Słownik gwar polskich*, t. 1-6, Kraków 1900-1911.

⁹ *Słownik gwar polskich*, red. M. Karas, *Źródła i t. 1 (A-Ba)*, Wrocław 1977-1982.

¹⁰ S. U r b a ŋ c z y k, *Słowniki, ich rodzaje i użyteczność*, Wrocław 1967 (Biblioteka Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego, nr 16).

3. W nowo redagowanym *Słowniku gwar polskich* uderza niezwykła obfitość haseł. Stanie się on największym zbiorem polskich wyrazów. W tym punkcie przeciwstawiamy nowy *Słownik gwar polskich* wszelkim innym słownikom, ale tylko z punktu widzenia ilościowego. Obliczenia ilościowe i wypływające z nich wnioski są autorstwa Anny Niezabitowskiej.

Przechodzimy teraz do punktu pierwszego, w którym zajmujemy się wielością systemów w słowniku ogólnogwarowym w przeciwstawieniu do jedności systemu w słownikach innego typu.

Owa wielość przejawia się we wszystkich częściach artykułu słownika ogólnogwarowego. W działach form spotykamy formy występujące w jednym systemie obok form występujących w dziesiątkach, a nawet setkach systemów. Podobną sytuację obserwujemy w działach znaczeń. Jeżeli np. stwierdzamy, że wyraz *babka* ma w słowniku ogólnogwarowym kilkadziesiąt znaczeń, to tym samym wypowiadamy twierdzenie, że wyraz ten ma taką ilość znaczeń łącznie we wszystkich polskich leksykalnych systemach gwarowych, do których udało się autorom słownika dotrzeć. Często bywa tak, że określony wyraz gwarowy ma w danej gwarze np. sześć znaczeń, w innej znów cztery znaczenia, w jeszcze innej - dwa. Znaczenia te częściowo się pokrywają, częściowo zaś tworzą nowe działy semantyczne. Nie wszystkie źródła dialektologiczne są idealne: nie podają wszystkich znaczeń danego wyrazu z danej gwary. Czasami dają obraz wręcz fragmentaryczny. Uwaga ta odnosi się przede wszystkim do tekstów gwarowych, gdzie w danym zdaniu znajdujemy tylko jedno znaczenie badanego wyrazu. Wyraz ten ma może i inne znaczenia, które opracowującemu artykuł słownikowy nie są znane. Zatem wykaz znaczeń w słowniku ogólnogwarowym należy zupełnie inaczej rozumieć niż takiż wykaz w słowniku języka literackiego. W pierwszym wypadku jest to kompilacja, częstokroć niekompletna, różnych systemów, w drugim wypadku jest to system jednolity.

Wypowiedzieliśmy twierdzenie, że słownik języka literackiego przedstawia jeden system leksykalny. Taka jest jego ogólna prawidłowość. Jeżeli leksykograf opracowujący słownik języka literackiego nie znajdzie w kartotece dokumentacji dla jednego ze znaczeń wyrazu, sam może ad hoc stworzyć dokumentację, kierując się własnym poczuciem językowym. Głębsze jednak wniknięcie w charakter takiego słownika ujawnia pewne podobieństwa do słownika ogólnogwarowego. Otóż słownik języka literackiego zawiera wiele

regionalizmów wyrazowych i semantycznych charakterystycznych dla poszczególnych terenowych odmian języka, częstokroć usankcjonowanych przez wybitnych pisarzy. Wszystkie te odmiany regionalne są oczywiście marginesem na tle całości polskiego słownictwa kulturalnego. Jednak także i słownik języka polskiego (literackiego) nie jest systemowo całkowicie jednolity, spotykamy w nim bowiem wyrazy i znaczenia wyrazów należące do różnych systemów leksykalnych. Opozycja zatem: jedność systemu : wielość systemów, obserwowana przy porównywaniu słownika języka literackiego ze słownikiem ogólnogwarowym - jakkolwiek niewątpliwie istnieje - nie jest jednak tak ostra, jakby się mogło wydawać na podstawie pobieżnej obserwacji.

Przechodzimy teraz do punktu drugiego, a zatem do różnic pomiędzy nowym a dawnym, Karłowiczowskim *Słownikiem gwar polskich*.

K. Nitsch skrytykował ostro *Słownik gwar polskich* J. Karłowicza¹¹. Krytyka dotyczyła zarówno zakresu słownika, jak jego wykonania. Zakres czasowy nie był w recenzowanym dziele jasno określony: Karłowicz włączył do słownika liczne regionalizmy staropolskie, zrobił to jednak w sposób fragmentaryczny, niekonsekwentny. Niejasny był też zakres geograficzny, a raczej językowy: w słowniku znalazły się liczne wyrazy ruskie, pochodzące z gwar ukraińskich, nie należące tematycznie do polskiego słownika gwarowego.

W zakresie wykonania zarzucał Nitsch Karłowiczowi dowolną i niekonsekwentną transkrypcję, fałszywą interpretację form gwarowych, niejasny układ w obrębie artykułów, głównie w ich działach form. Najpoważniejszą jednak wadą słownika Karłowicza było to, że nie podawał geografii wyrazów, ich form i znaczeń. Aby się przekonać, jaka jest geografia, czytelnik musi zaglądać do spisu źródeł w tomie szóstym.

Nie omawiamy tu całej recenzji i wszelkich przedstawionych w niej problemów, nie jest to bowiem naszym celem.

Pragniemy natomiast krótko odpowiedzieć na pytanie, jaki miał być nowy *Słownik gwar polskich* w opinii Nitscha, a następnie zastanowić się nad aktualnym jego stanem, ustalonym w obecnej po-

¹¹ K. N i t s c h, recenzja *Słownika gwar polskich* J. Karłowicza drukowana w "Roczniku Slawistycznym" IV, 1911, s. 199-243. Przedruk: K. N i t s c h, *Wybór pism polonistycznych*, t. 4, Wrocław 1958, s. 195-225. Strony podajemy dalej wg przedruku.

stacji redakcyjnej i materiałowej pod redakcją i kierunkiem M. Karasia. Jest to oczywiście temat, który mógłby być omówiony w osobnym referacie. Spróbujemy jednak wypowiedzieć się w kilku najważniejszych, związanych z tą problematyką kwestiach.

Słownik w przekonaniu Nitscha miał zawierać słownictwo gwarowe z XIX i XX w., pochodzące z polskiego terytorium etnicznego i z gwar kresowych, leżących poza tym terytorium. Twierdzenia takiego Nitsch wprawdzie w recenzji nie wypowiedział, wynika ono jednak zarówno z zamieszczonych tam sformułowań krytycznych, jak i z całych późniejszych przygotowań do nowego *Słownika gwar polskich*.

Słownik ten miał zawierać wyraźne informacje o geografii wyrazów, ich form i znaczeń, które miały być zamieszczone w obrębie artykułów słownikowych przy każdej pozycji.

Różne formy gwarowe miały być ujęte we wspólne hasła, do których z różnych miejsc alfabetycznych miały być skierowane odsyłacze.

Wszystkie te postulaty, wynikające z recenzji Nitscha, są realizowane w nowym *Słowniku gwar polskich*.

Czy zatem nowy *Słownik gwar polskich* jest taki, jaki miał być w oczach Nitscha? Po uważnej lekturze Nitschowskiej recenzji *Słownika gwar polskich* Karłowicza dochodzimy do przekonania, że jednak nie całkiem. Recenzent zarzuca np. Karłowiczowi, że ma niewiele literackich prowincjonalizmów wielkopolskich, chwali go za ciekawe wyrazy zanotowane u Zapolskiej i Bałuckiego¹². Wynika z tego niezbicie, że w nowym *Słowniku gwar polskich* widziałby chętnie regionalizmy literackie. A takich z reguły tam nie zamieszczamy - w tym zakresie odbiegamy od postulatu Nitscha.

Drugą sprawą jest stosunek Nitscha do nazw własnych, których wielką ilość wprowadził Karłowicz do swojego *Słownika gwar polskich*. Nitsch toleruje niektóre spośród nich¹³, te mianowicie, które w gwarach uległy jakimś ciekawym przekształceniom fonetycznym czy morfologicznym; inne natomiast, banalne, w rodzaju *Będsin* - *Będsina* - *będsiński* uważa za niepotrzebne w słowniku gwarowym.

W nowym *Słowniku gwar polskich* pomija się wszelkie nazwy własne, nawet najbardziej interesujące gwarowo. Wyjątkiem są tylko: 1) nazwy mające znaczenie, np. *antek* 'łobuz'; 2) nazwy stanowią-

¹² K. N i t s c h, op. cit., s. 200.

¹³ Tamże, s. 202.

ce część składową związków wyrazowych; 3) te spośród nazw zwierząt, które są związane z cechami ich wyglądu (często nie na wstędy pewności, czy jest to już nazwa własna, czy wyraz pospolity).

Można zatem przypuszczać, że K. Nitsch wprowadziłyby do słownika gwarowego sporą ilość nazw własnych, czego unika redakcja nowego słownika.

W zakresie wykonania obecna redakcja stosuje się ściśle do wskazań Nitscha, jeżeli idzie o grupowanie różnych form pod wspólnym hasłem i podawanie lokalizacji geograficznej każdej relacji. Zrezygnowano też z ujednolicenia transkrypcji. Uniknięto w ten sposób niejednej z fałszywych interpretacji, od których roi się w słowniku Karłowicza. Nie pochwaliby jednak K. Nitsch tego, że synonimy nie są w nowym *Słowniku gwar polskich* połączone odsyłaczami, bo to właśnie zarzucił Karłowiczowi¹⁴. Redakcja nowego *Słownika gwar polskich* zrezygnowała ze sporządzania takich odsyłaczy ze względu na ogromny trud związany z konsekwentnym przeprowadzeniem takiej zasady, co opóźniłoby bardzo wydawanie słownika.

Okazuje się zatem, że nowy *Słownik gwar polskich* - zawierający znacznie bogatszy materiał, niż słownik Karłowicza, podający ten materiał według ściśle ustalonych, konsekwentnych zasad - nie zadowoliłby zapewne całkowicie twórcy polskiej dialektologii. Nie może też w pełni zadowolić autorów tego słownika, kiedy przy pracy na każdym kroku spotykają się z brakami materiału zarówno w zakresie wyrazu, jak i jego formy i znaczenia, nie mówiąc już o dokumentacji. Chętnie wyruszyliby w teren, by uzupełnić zbiory, gdyby nie konieczność opracowywania i wydawania tego, co już jest w kartotece.

Pomimo tych braków nowy *Słownik gwar polskich* staje się największym zbiorem słownictwa polskiego.

Przechodzimy zatem do trzeciego punktu, w którym przedstawiamy liczbowe porównanie zasobów nowego *Słownika gwar polskich* ze *Słownikiem gwar polskich* J. Karłowicza i słownikami języka polskiego S. B. Lindego oraz PAN pod redakcją W. Doroszewskiego¹⁵.

W porównaniu ze *Słownikiem gwar polskich* J. Karłowicza już od pierwszych stron nowego dzieła rzuca się w oczy nie tylko (co

¹⁴ Tamże, s. 224.

¹⁵ Por. też artykuł: H. O l e s i ń s k a, *Kilka uwag o wzajemnych stosunkach ilościowych w słownictwie gwar polskich*, "Język Polski" XXXVI, 1956, s. 289-299.

zrozumiały) wielokrotnie większy materiał dokumentacyjny, poszerzający ilość znaczeń i zasięgów geograficznych, ale, co istotniejsze, znaczna ilość nowych, nie poświadczonych dotąd haseł słownikowych. Także wrywkowe porównanie zasobu haseł nowego *Słownika gwar polskich* z zasobami słowników ogólnych języka polskiego kształtuje się stale na korzyść tego pierwszego, mimo ogromnej przecież dziedziny słownictwa naukowego, technicznego, wreszcie artystycznego, jakie mieści się w słownikach literackiej polszczyzny.

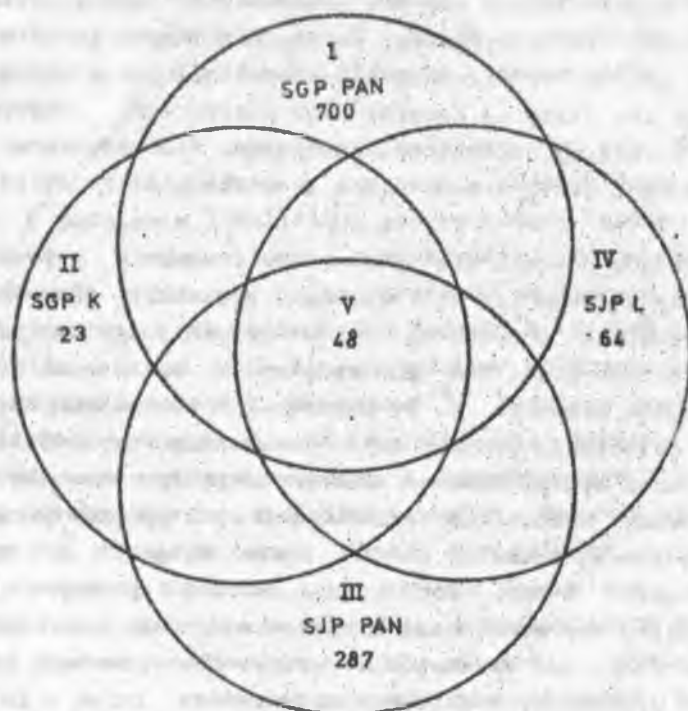
Pouczające okazało się porównanie fragmentu przygotowywanego *Słownika gwar polskich* z analogicznymi odcinkami słownika gwarowego J. Karłowicza i dwóch słowników języka polskiego: współczesnego, wydanego przez PAN pod redakcją W. Doroszewskiego, oraz historycznego słownika S. B. Lindego. W słownikach Karłowicza i Lindego obliczeniu poddano także wszystkie derywaty słowotwórcze, niekoniecznie sygnalizowane osobnym artykułem słownikowym, ale często grupowane w rodzinie wyrazów pod wyrazem podstawowym. Takiemu szczegółowemu badaniu poddany został fragment litery B w obrębie połączeń B-BAP. Pominęto w całości opracowaną literę A jako rzadziej reprezentowaną w nagłosie wyrazów słowiańskich.

A oto ilościowe zestawienie wszystkich wyrazów w przebadanych wycinkach wymienionych czterech słowników:

- nowy *Słownik gwar polskich* (SGP PAN) 1100;
- *Słownik gwar polskich* J. Karłowicza (SGP K) 311;
- *Słownik języka polskiego* PAN pod redakcją W. Doroszewskiego (SJP PAN) 599;
- *Słownik języka polskiego* S. B. Lindego (SJP L) 278.

Jak widać - różnice, które sygnalizowano na wstępie, są niebagatelne. Nie jest celem tego artykułu obliczanie ich w dokładnych procentach, tym bardziej, że przebadany fragment jest tak niewielki, że nie może być reprezentatywny dla wszystkich możliwych połączeń literowych naszego alfabetu. Z pewnością, gdyby takim samym obliczeniom poddano literę A, dane cyfrowe przedstawiałyby się nieco inaczej. Niemniej wniosek zasadniczy - zaskakujący nawet pracowników Zakładu Dialektologii Polskiej, mających na co dzień kontakt z kartoteką gwarową - narzuca się wyraźnie. Bogactwo tej kartoteki, a więc i bogactwo zamierzonego dzieła przekracza znacznie wszystkie dotychczasowe, monumentalne przecież, wydawnictwa leksykograficzne w Polsce.

Z kolei na uwagę zasługują inne wnioski, nasuwające się przy porównywaniu badanych zestawów haseł.

Rys. 1

Ujęcie graficzne (rys. 1) ukazuje schematycznie dwa zagadnienia. Środkowe pole (V), w miejscu przecinających się kół, obrazuje wyrazy powtarzające się we wszystkich badanych słownikach. Jest ich tylko 48, dlatego wymieniamy je w komplecie:

I. *ba*, I. *baba*, *babi*, *babiś*, *babiniś*, *babisna*, I. *babka*, *babraś*, *babęski*, *babuła*, *babuleńka*, I. *baś*, I. *bachus*, I. *baśnik*, *baśność*, *baśnyś*, *baś (się)*, *baśyl*, *bagazja*, *bagienko*, *bagno*, I. *baj*, I. *baja*, *baj-cy*, I. *bajdak*, *bajdurzyś*, *bajfor*, *bajoro*, II. *baka*, *bałas*, *bałdach*, *ba-lia*, *balsam*, *bałaban*, *bałakaś*, *bałamucioś (się)*, *bałamućwo*, *bałamut*, *ba-łamutny*, I. *bałuch*, *bałwan*, *bałwochwalca*, *bałyk*, I. *banda*, *bando*, *ban-dos*, *bania*, I. *bankiet*, I. *bankrut*, I. *bant*, I. *banśka*.

Podane słowa są w zasadzie powszechnie znane i używane, aczkolwiek nie brak tu wyrazów przestrzałych czy peryferyjnych (np. *bałas*, *bałuch*, *bałakaś*, *bałyk*, *bando*, *bagazja* itd.).

Wycinki kół nie pokrywające się w diagramie z innymi kołami (I-IV), przedstawiają wyrazy nie występujące w żadnym z pozostałych słowników. I tak: w SGP PAN jest ich aż 700, w SGP K - 23, w SJP PAN - 287, a w SJP L - 64.

Wyjaśnienia wymagają te spośród wyrazów dawnego *Słownika gwar polskich*, które nie weszły do nowego. W analizowanym odcinku alfabetycznym jest ich 23. Są to nazwy własne: miejscowe, osobowe lub pochodzące od nich (np. *Babios, babioki, Baltasar*), które z założenia redakcyjnego nie zostaną zamieszczone w nowym *Słowniku gwar polskich*. Nie będzie w nim także wyrazów ze wsi językowo niepolskich (np. *bajbarak, balmosz, bałaska*), które trafiają się czasem w słowniku Karłowicza.

Nie będziemy zajmować się omawianiem wzajemnego stosunku słowników języka polskiego współczesnego pod redakcją W. Doroszewskiego i historycznego S. B. Lindego. Nie należy także do teratu tego szkicu charakterystyka słownictwa ogólnego z obu tych słowników (zwłaszcza SJP) PAN nie poświadczonego przez źródła gwarowe. Jest rzeczą oczywistą, że takie słownictwo musi istnieć; obejmuje ono przecież ogromną dziedzinę różnorodnych zjawisk, jak np. artystyczne, naukowe czy techniczne. Dość wspomnieć, że w SJP PAN znajdujemy aż 17 pochodnych od wyrazu *bakteria*, 10 od *balneologia*. Obejmuje także szereg nie występujących lub rzadziej poświadczonych w gwarach formacji słotwórczych, np. rzeczowniki zakończone na *-ość* (np. *bagianność*), *-stwo* (*babkarstwo*) czy licznie reprezentowane rzeczowniki odczasownikowe (*babienie, baonięcie, bankrutowanie*).

Nasuwa się zasadnicze pytanie, jakie wyrazy stanowią o takiej przewadze materiału nowego *Słownika gwar polskich* i w jakim zakresie są to słowa obce, peryferyjne czy pożyczki z sąsiednich języków, a w jakim poszerzają one znane przeciętnemu Polakowi rodziny słotwórcze, wypełniając puste miejsca w bogatym systemie słotwórczym języka polskiego.

W 700-wyrazowym wykazie haseł występujących tylko w SGP PAN rzuca się w oczy ogromne bogactwo form słotwórczych od powszechnie znanych haseł. I tak np. porównanie w badanych słownikach rodzin wyrazowych od wyrazu *baba* daje następujące zestawienie ilości haseł: SGP PAN - 129; SGP K - 26; SJP PAN - 43; SJP L - 24.

A oto jak wygląda w szczegółach rozmieszczenie tych wyrazów w badanych słownikach:

SGP PAN	SGP K	SJP PAN	SJP L
Baba	+	+	+
babaczek	-	-	-
babak	-	-	-
babal	-	-	-
babca	-	-	-
babcia	+	+	+
babciątko	-	-	-
babcienia	-	-	-
babcinka	-	-	-
babciny	-	+	-
babciuchna	-	-	-
babciunia	-	-	-
babcoch	-	-	-
babczak	-	-	-
-	-	-	babczany
babczarka	-	-	-
babczątko	-	-	-
babczor	-	-	-
babczula	-	-	-
babczy	-	-	-
babczyć	+	-	-
babczyk	-	-	-
babczyzna	-	-	-
babczyny	-	+	+
babeczka	+	+	-
babeczkować	-	-	-
-	-	babeczny	-
babeńska	-	-	-
babeta	-	-	-
babi	+	+	+
babiaczek	-	-	-
babiaczysko	-	-	-
babiać	-	-	-
babiak	-	-	-

SGP PAN	SGP K	SJP PAN	SJP L
babianka	-	-	-
babiarą	-	-	-
babiarąka	+	-	-
babiarńia	-	-	-
-	-	babiarśki	-
-	-	babiarśtuo	-
babiarz	-	+	+
babiasy	-	-	-
babiaty	-	-	-
babiatko	-	-	-
babica	+	-	-
babicha	-	-	-
babicula	-	-	-
babiczka	+	-	-
babieć	+	+	+
babidupa	-	-	-
babieć	-	+	+
babieusz	-	-	-
-	-	babienie	-
babiewierca	-	-	-
babiewierczyna	-	-	-
babiewiernica	-	-	-
babiewiernik	-	-	-
babiewierny	-	-	-
babiewierśtuo	-	-	-
babie	-	-	-
babijana	-	-	-
babiludek	-	-	-
babimąka	-	-	-
babimór	+	+	-
babın	+	+	+
babina	-	+	-
babinas	-	-	-
babinek	-	-	-
babınica	-	-	-
babıniec	+	+	+
babınka	-	+	+
babiny	-	-	-

SGP PAN	SGP K	SJP PAN	SJP L
-	-	babiniński	-
babioch	-	-	-
babiookol	-	-	-
babiołka	-	-	-
babiona	+	-	-
babiotać	-	-	-
babisko	-	+	+
babiszczce	-	-	-
babiucho	-	-	-
babizna	+	+	+
babka	+	+	+
babkować	+	-	-
babkowanie	-	-	-
-	-	babkowaty	-
babkowina	-	-	-
babkowy	-	+	-
babnica	+	-	-
babnik	-	-	-
babocha	-	-	-
babojędza	-	-	-
-	-	babon	-
babora	-	-	-
babosia	-	-	-
babota	-	-	-
-	-	-	babowalcz
babować	-	-	-
babowaty	-	-	-
babowina	+	-	-
babowizna	-	-	-
babownik	-	+	-
babowy	-	-	-
babożeń	-	-	+
babówka	-	-	-
babaska	-	-	-
babski	+	+	+
babsko	-	+	+
-	-	babskość	-

SGP PAN	SGP K	SJP PAN	SJP L
babstwo	-	+	-
babszcze	-	-	-
babształ	-	-	-
babsztur	+	-	-
babsztyk	-	-	-
babsztyl	-	+	+
babsztynder	-	-	-
babu	-	-	-
babucha	-	-	-
babuchna	-	-	+
babujędza	-	-	-
babula	+	+	+
babulec	-	-	-
babuleńka	+	+	+
babulica	-	-	-
-	-	babulina	-
babulinka	+	+	-
babulka	-	+	-
-	-	babulkowy	-
babuloszka	+	-	-
babunia	+	+	-
-	-	babunieczka	-
-	-	babunin -ny	-
babuńcia	+	+	-
babuńka	-	-	-
babura	+	-	-
babus	-	+	+
babusek	-	-	-
babusia	-	+	+
babusiczka	-	-	-
-	-	babusin -ny	-
babusy	-	-	-
babuszka	-	-	-
babuś	-	-	-
babuśka	-	+	-

Podobne rezultaty daje porównanie innych rodzin wyrazowych, np. pochodnych od wyrazów: *baos*, *bachor*, *badyl*, *bagno*, *bajad*, *balia*,

bałamuciód, bania itp. Należy też zwrócić uwagę na dużą ilość czasowników zdrobniałych, np. *bałamucioikad, bałamucieskad, bałamucilinuskad* - zdrobnienia od *bałamuciód* czy *baikad, bailinkad, bailinuskad* - od *bajać*.

Stosunkowo mało znaleziono nowych zapożyczeń. Cieszy zwłaszcza niewielka ilość przyswojonych świeżo germanizmów (wyrazy niemieckie poświadczane w gwarach jednostkowo, a nie przyswojone do systemu pod względem fonetycznym i fleksyjnym w zasadzie nie wejda do nowego *Słownika gwar polskich*).

W gwarach wschodnich pojawiają się słowa, będące pewnymi lub przypuszczalnymi pożyczkami od wschodnich sąsiadów, jak: *baśka, baćko, bałabosska, bałabucha, bałtusznik, baładocha, bałkot, bałbotun, bałbotad, bałdachy* i inne.

Osobno grupują się wyrazy dźwiękonaśladowcze, często z języka dzieciennego, jak np. *babać, babu, bambuk, bambylamby, bablotad, baaad, bzonqć, basu, baknqć*. Tu też należy zaliczyć przezwiskowe nazwy typu: *bandziak, bandziacska, bandziera, bandzioccha* - określające ludzi o szerokiej wymowie $q = \xi$ (*bqdzis = będzis*).

Na koniec warto podkreślić, że podobnie jak ilość haseł, tak i dokumentacja wewnętrzna w artykule słownikowym jest odpowiednio bogatsza w nowym *Słowniku gwar polskich*. I tak cytowany już artykuł *Baba* zawiera 55 znaczeń (SJP PAN 15), *babka* - 52 (SJP PAN 14). Także pozostałe części artykułu słownikowego, działy form, podznaczeń, frazeologii zawierają stosunkowo dużą ilość materiału.

Jak wspomnieliśmy poprzednio, celem niniejszego referatu było ukazanie środowisku językoznawczemu niektórych spostrzeżeń i refleksji nasuwających się przy redagowaniu nowego *Słownika gwar polskich*. Najważniejsze jest chyba stwierdzenie, że dzieło to będzie niewątpliwie największym z dotychczasowych zbiorów polskiego słownictwa.

Anna Niezabitowska, Jerzy Reichen

THE NEW DICTIONARY OF POLISH DIALECTS AND OTHER POLISH DICTIONARIES

While comparing the new *Dictionary of Polish Dialects* with other Polish dictionaries the authors paid attention to some characteristic differences which gave rise to theoretical as well as methodological considerations.

Any comparison of a dialectal dictionary with dictionaries of the literary language (current and Old Polish) shows that in the first case we deal with multiple lexical systems while in the latter - with one system only. This results in a multitude of forms and meanings in the dialectal dictionary, and their limited number in the dictionaries of the literary language.

On the other hand a comparison of the new *Dictionary of Polish Dialects* with an older one, compiled by Jan Karłowicz exhibits differences in the scope of the presented material and in editorial methods. The authors of the present paper recall the old postulates of Kazimierz Nitsch (expressed in his review of the *Dictionary of Polish Dialects* by Jan Karłowicz) and discuss the methods of their application in the new *Dictionary of Polish Dialects*.

The concluding statistics show that the new *Dictionary of Polish Dialects* contains three times more entries than the *Dictionary of Polish Dialects* by J. Karłowicz and almost twice as many as the *PAN Polish Language Dictionary* edited by W. Doroszewski. The new *Dictionary* is thus the richest collection of Polish lexicon.